

KIS-416 – Divigoù al lavar

(Dalc'hioù labour BAYA – 02 92)

Notennoù yezhouriezh skridaozet gant GE d'ar 16 02 92 diwar studi testennoù gallek kinniget gant Herve KERRAIN (kv. KIS-414 & -415 amañ diaraok). An destenn studiet amañ zo "PROGRAMME POUR PARLER", J. BERTONCINI & L. SCHALCHLI, *Science et Vie*, H.S. n° 177, 1991, pp. 126-131

I. – PHONEME, LEXEME, h.a.

Roet ez eus bet kevatalioù brezhonek d'ar steudad termenoù-se gant GP, sl. La-01, pp. 7-46 ; KIS-144, La-07, pp. 5-15.

A bouez eo notañ an daou ster a zo d'ar Gl. *phonème* : 1° "*Son d'une langue, d'après les mécanismes de sa production par l'appareil phonateur.*" 2° "*Son d'une langue comme unité fonctionnelle distinctive minimale.*" Ar c'heriaoueg savet gant Goulven PENNAOD a ra stad eus ar c'hevenebad etre ar sterioù 1 ha 2 :

1° Ar **soniad** g. (Al. *Laut, Phon*) a studier dre ar **soniadoniezh** b. (Gl. *phonétique*, Al. *Phonetik, Lautlehre*).

2° Ar **vouezhiad** b. (Al. *Phonem*) a studier dre ar **vouezhiadoniezh** b. (Gl. *phonologie*, Al. *Phonologie*).

Kounaomp an doareoù disheñvel da notañ :

~ ar **c'hanteul soniadel** (Gl. *signifiant phonique*) : [kerzç]mp] ;

~ ar **c'hanteul mouezhiadel** (Gl. *signifiant phonologique*) : /kers@om/ ;

~ an **arganteul** (Gl. *signifié*) : "kerzhomp" pe « kerzhomp » ;

~ an **ergeñverenn** (Gl. *réfèrent*) : KERZHOMP.

1° Ar **skrivad** g. (Gl. *Graphem*) "bihanañ unanenn yezhel *perzhek* skrivet" : {zh} ;

2° Ar **skridad** g. (Al. *Graph*) "derc'henn skritur ar skrivad" : 'zh, z, sh, h'.

O heuliañ reizhiad MARTINET (sl. KIS-144, id., p. 8) e kinnig a-du-rall GP ober gant :

Br. **neuziad** b. (Gl. *morphème*).

Br. **geriad** g. (Gl. *lexème* pe *monème lexical*).

Br. **yezhad** b. (Gl. *grammème* pe *monème grammatical*).

Dav eo gouzout avat ned eo ket unvan geriaoueg ar Yezhoniezh eus ur skol d'unan all, eus un aozer d'unan all.

Neb a garo mont donoc'h a lenno gant frouezh pennadoù GP e galleg hag e brezhoneg, hemañ all da skouer : "An aroueziadur yezhoniel evit studiañ ur yezh" La-02, pp. 55-71.

II. – DECHIFFRER

An termen-mañ en e gemeradur ledan zo dezhañ ar c'hevatal kinniget gant VALLEE : Br. **dazlenn**. Evel ma laka HK da verkañ, ez eo an arver desellet unan resisoc'h : "lakaat *soniadoù* da glotañ gant *skrivadoù*" pe gentoc'h gant *skridadoù*, eleze *lizherennoù*, *strolloù lizherennoù*, *sifroù*, h.a. An elfennoù skritur-se a lakaer warno peurliesañ an anvad rumm *arouezennoù*. Degas a rin e-kichen amañ an termen *nod* g. (< hBr. *not*, Kb. *nod*) a'm eus kinniget a-du-rall evit ar Stlenneg : "elfenn eus un ageder (Gl. *alphabet*)" (Gl. *caractère*). Da heul e kinnigfen ar verb **eznodiñ** "eztennañ e werzh (amañ soniadel) eus un nod (amañ ur skridad)".

III. – ANALPHABETISME

NDBF. a ro **dilizherennegezh**, moarvat diwar Kb. *anllythrennog*, *anllythrenogrwydd* (merkomp e ro NDBK. ivez : **dilizherennek** "analphabète, illettré" ha GPC ar c'hevatalioù Sz. ketep : "unlearned, illiterate", "illiteracy").

Tu a ve da vont hebiou da seurt mesk o rekouriñ d'an daouad rakgerioù savelet gant VALLEE : **di-** o verkañ an diouer razh, **am-** un damziouer hepken, ha kevenebañ **dilizherennek** "analphabète" hag **amlizherennek** "illettré".

Mar be kavet strobellus hevelep gerioù pemp ha c'hwec'h silabenn e c'hallfed soñjal en un diskoulm all : ober gant henvonad ar verb **lenn**, eleze **le-** hag e zenzen diwar-bouez an trevnad rakgerioù arveret e lavar ar Vezekniezh : **an-** "diouer razh", **is-** "damziouer", **he-** "reol", **us-** "reñver" ; an termennoù o vezañ luniet evel henn :

rakger + -bonad ; sk. : **aneraez** "anesthésie", **iseraez** "hypoesthésie". Degouezhout a rafemp gant :

Br. **anle** g., **anleegezh** b., Gl. *analphabétisme*.

Br. **anleek** aa. Gl. *analphabète*.

Br. **isle** g., **isleegezh** b. Gl. *illettrisme*.

Br. **isleek** aa. Gl. *illettré*.

En doare-se e ve hepcoret ar c'hemmesk gant Br. **anlenn** (luniet diwar nevezvonad ar verb), Gl. *alexie* "koll ar galloud da lenn e dianlen un anaf empenn". A-du-rall, o lakaat e penn kont ar furmoù **le-** all (sl. KIS-259, La-08, p. 96) e kav din e chom bihan an arvar a gemmesk bennozh d'an divellegezh.

IV. – APHASIE, DYSLEXIE, ORTHOPHONIE, h.a.

Gl. *aphasie* "direizhoù al lavar diwar anafoù empenn" ; anvad hollek eo da strafuilhoù arzeuat ar gomz. Plaket 'm eus war an Et. ha kinniget Br. **ankomz** g. (hervez ar reolenn meneget diaraok ; sl. ivez KIS-293, La-08, 181 ; KIS-321, id., pp. 266-267). Deverad : Br. **ankomzek** aa. Gl. *aphasique*.

Gl. *dyslexie*, termen luniet diwar ar rakger Et. **dys-** oc'h aroueziñ ur strafuilh en un organ, un arc'hwel, un argerzh ; merkomp ar mesk a zo gant ar rakger Et. *a(n)-* a gaver en *aphasie* o verkañ ivez strafuilhoù ha n'eo ket ur steuziadur razh : paot eo seurt digempoelloù en termenoù mezegel bet savet e pennderou an diskiblezhioù ha miret da c'houde. Divizet e voe degemer Br. **mi-** da gevatal da Et. *dys-* (sl. KIS-104, La-05, pp. 88-89). Da heul, emañ Br. **milenn** g. a-dal da Gl. *dyslexie*. An diforc'h ardarzhel etre an **anlenn** (Gl. *alexie*) hag ar **milenn** eo e vez hennezh arzeuat, diwar anaf empenn, ha hemañ arc'hwelel (hep anaf) ha ganedigel moarvat.

Heñvel dra evit an termenoù all meneget gant HK :

Gl. *dyscalculie*, Br. **miriñv** (ha Gl. *acalculie* "strafuilh arzeuat er galloud da riñvañ o virout a zarnaout hag a skrivañ ar sifroù, a aozañ niveroù, a jediñ", Br. **anriñv** g.)

Gl. *dysorthographie*, Br. **mireizhskriv**. Gl. *dysgraphie* "strafuilh er piaouekaot ha kefleuniañ ar skrivañ e dianlen direizhoù arc'hwelel, fiñvreel pe loc'hadel o c'hoarvezout gant bugale mihanduek, laban pe loc'hnammet (Gl. "mal latéralisés,

débiles ou infirmes moteurs"), Br. **miskriv** g. Gl. *agraphie* "direizh er skrivañ da heul anafoù empenn", Br. **anskriv** g.

Gl. *orthophonie*. Dibarderioù zo gant an termen gallek-mañ. Da gentañ an daou ster en deus :

1. "Élocution normale par opposition aux troubles de la prononciation." *Dict. Méd. Flammarion*, 1991.

2. "Ensemble des méthodes thérapeutiques visant à corriger les troubles de l'élocution et du langage."

Merkomp e hañval bezañ dispis kemeradur an termenoù Gl. *élocution*, *prononciation*, *langage* en despizadurioù-se. N'on ket deuet a-benn da ziskoachañ un destenn o savlec'hiañ an daou dermen kentañ an eil e-keñver egile. E-barzh *Encycl. Univ.* e lennan evit 1 : "Au sens strict, l'orthophonie est la prononciation correcte d'une langue, abstraction faite du problème des troubles de la phonation" (merkomp an digempoell gerluniadel : an orthophonie ne sell ket ouzh ar phonation). Hogen, e GARNIER DELAMARE, *Dict. term. méd.* 1992, emañ 1 termenet : "Prononciation normale, par opposition au bégaiement et autres troubles de la phonation." Gant ar c'hemeradur 2 avat e taveer da holl arvezioù al lavar : komz (mouezhiañ, kevaotañ, distagañ, h.a.), skrivañ, lenn, jediñ, reizhskrivañ, h.a. ha pa ve ganedigel pe arzeuat an direizhoù. Stank eo c'hoariet an divellekaat enta en termenoù gallek hag etrevroadel. A-du-rall ez eo arzaeladus arver ar rakger *ortho-* en 1 pa c'hortozed *eu-* en degouezh ; anat e klaskad pellaat ar mesk gant *euphonie* en e ster anvezegel.

Setu an diskoulmoù brezhonek a ginnigan, betek gouzout, rak ur studi glokoc'h a ve da ren : 1. **hegomz**. 2. **lavareeunañ**.

Evit 2 e kemplegan da ginnigadenn VALLEE, ober gant al lostrann **-eeunadur**, **-eeunerezh** a-gevatal d'ar rakger Et. *ortho-* oc'h aroueziañ un azgouestaat ; ar rannoù diskiblezh o plediñ gant ar gomz, al lenn, ar skrivañ, ar reizhskrivañ, ar jediñ, ar mouezhiañ, h.a. a c'hallfed envel a-getep : **komzeeunerezh**, **lenneeunerezh**, **skriveunerezh**, **reizhskriveunerezh**, **riñveeunerezh**, **mouezheunerezh**, h.a.

Gl. *rééducation orthophonique* a ve e Br. **addiorren lavareeunadel**, anez e tremenfed gant **addiorren al lavar**.

V. – BILAN

Amañ ivez ez eus c'hoarvezet rikladurioù ster. Ar saozneg gant e gevatal *balance* zo chomet nesoc'h d'ar ster armerzhel : "keñveriañ kementadel daou rumm oberoù kenereet ha kevenebet (enkef / ezkef, dle / kred, h.a.)". E galleg ez eo bet astennet ster *bilan* betek talvout kement ha "priziadur bloc'hel ur rumm arc'hwelioù" ; sk. : *bilan musculaire* (Sz. *manual muscle test*), *bilan de santé* (Sz. *check-up, health check-up*). Aozerion c'hallek 'zo a lak da zireizh **bilan de santé**, o kinnig erlec'hiañ outañ *examen de santé*.

Gwell da'm meno e brezhoneg na heuliañ ar galleg er rikladur ster. Derc'hel da skouer **mentel c'hremm** evit "keñveriadur etre ar c'hementadoù gremm o tont e-barzh pe o vont e-maez ur reizhiad lavaret" (Sz. *energy balance*, Gl. *bilan énergétique*) ; hogen klask geriennoù all pa vez anv a "briziadur bloc'hel [...]" hepken ; da sk. **dornimboure'h ar c'higennoù** (Sz. *manual muscle test*, Gl. *bilan musculaire*).

Evit a sell an termenou degaset gant HK emañ Gl. *bilan* enno dre berzh rikladur ster. Un diskoulm eeun e ve ober gant Br. **imboure'h** : **imboure'h arc'hwelel**, **imboure'h soniadel**, **imboure'h milavarel** (pe **imboure'h al lavaranaezioù**). Anat koulskoude e chom berroc'h ent kealel Br. **imboure'h** eget "priziadur bloc'hel ur rumm arc'hwelioù". E-touez an termenou beziat e c'haller soñjal e Br. **renabl** pe en termen kinniget evit Gl.Sz. *audit*, eleze Br. **arc'hwil(-)** (Kb. *archwiliad*), en un deverad all diwar **-c'hwil-** — arnodet 'm eus **amc'hwil-**, ar rakger **am-** o vezañ gantañ an durc'hadur ster etrezek keal ar vloc'helezh. Hogen kalzik eo bet arveret **-c'hwil-** endeo : **arc'hwiliañ**, **erc'hwiliañ** "explorer (chirurgie)" ; **amc'hwiliañ** "prospector".

Diwar renabliñ al loazioù e'm eus bet tro da bleidiñ gant hBr. *crاف* aa. "insistant", g. "action d'agripper, de retenir" DGVB 121 ; Kb. *crاف* aa. "tenacious, capacious ; [...] penetrating, discerning" ; Kb. *crاف* "to hold, grasp, seize ; to gaze, look intently, observe closely, note ; to see, perceive" ; Kb. *crاف* "intent gaze, steadfast look ; comprehension" GPC 576-577. Petra soñjal eus ul luniad Br. **amgrafañ** da zezrannañ ent kealel : "ren un arsellad pizh bloc'hel" ? Kinnig a rafen neuze :

Gl. *bilan fonctionnel*, Br. **amgrafad arc'hwelel**.

Gl. *bilan phonétique*, Br. **amgrafad soniadel**.

Gl. *bilan de la pathologie du langage*, Br. **amgrafad lavarel (amgrafad al lavaranaezioù)**.

Bez' e ve ouzhpenn ur verb Br. **amgrafañ**, Gl. *faire le bilan de*.

THE VISUAL ENCYCLOPAEDIA

(HK – 14 02 92) Un danvez labour 'm be da ginnig ouzhpenn diwar ul labour renet e Kebek war ar galleg hag ar saozneg evit skoueriekaat geriaoueg kalvezel hag hollel an div yezh. Embannet ez eus ul levr ganto anvet *The Visual Encyclopaedia*. Ha mat e ve d'ho soñj kas ul labour reizhiadek a seurt-se e brezhoneg ivez ?

(GE – 16 02 92) *The Visual Encyclopaedia* ? Ha kement-mañ ned eo ket trevell paotred ar Geriadur hollvrezhonek ? Evel a lavaremp en emvod diwezhañ emamp int ha ni durc'haet heñvel nemet ez eus diforc'hioù o tennañ da furn hon labourioù ketep : dre ma savont ur geriadur e rankont klozañ ar c'helc'h d'un ampoent pe d'un all ha tremen gant un niver bevennet a c'herioù evit menel kempoell hag arverañ en o despizadurioù gerioù hepken bet despizet er geriadur ; dre ma kasomp-ni ar brezhoneg war dachennoù nevez hepken e renomp ur reveulzi beurzalc'hus er geriadur, reveulzi gorrek ha fur (a'm eus spi) a vir ouzhip avat a chom e-barzh kelc'h ebet. Paotred ar Geriadur a c'hell int sevel ur c'helc'houiziadur, ni ne c'hellomp ket ; dispredet e vo buan o c'helc'houiziadur (e gwir, dispredet eo a-raok bezañ savet), n'eo ket dre o gwall met dre m'emañ ar brezhoneg c'hoazh kalz war-lerc'h ar yezhoù all ha ma rank emdreñ afo ; talvoudus e vo dimp o labour avat, evel ma vez talvoudus labour VALLEE ha HEMON, dre ma pourchaso dimp poentoù harpañ ha danvez kevala.